BÁND, KÜLTERÜLET, HRSZ.: 064 ALATTI VÍZIMALOM
(SCHŐNIG-MALOM, SZÉPHEGYI-MALOM, NAGY-MALOM)
ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉGI ÉRTÉKVIZSGÁLATA
HELYI VÉDELEM ALÁ HELYEZÉS KEZDEMÉNYEZÉSÉHEZ

2026. november hó

BÁND, KÜLTERÜLET, HRSZ.: 064 ALATTI VÍZIMALOM
(SCHŐNIG-MALOM, SZÉPHEGYI-MALOM, NAGY-MALOM)
ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉGI ÉRTÉKVIZSGÁLATA
HELYI VÉDELEM ALÁ HELYEZÉS KEZDEMÉNYEZÉSÉHEZ

Összeállította: Pap Ádám
okl. építész
építész vezető tervező - É/1 06 0094
településrendezési vezető tervező - TT1 06 0094
műemléki szakértő - műemléki érték dokumentálása - 21-0221
6726 Szeged, Kikindai utca 5/A/2.
e-mail: papadam.71@gmail.com
tel.: 06-70-617-50-02
www.soxog.hu

Tartalom

1. ELŐZMÉNYEK 2
1.1 Előzmények 2
1.2 Településkép védelmi rendelet 2
2. VÉDELEM KEZDEMÉNYEZÉSÉHEZ SZÜKSÉGES MELLÉKLETEK 3
2.1 A védendő érték megnevezése, körülhatárolása 3
2.2 Azonosító adatok 4
2.3 A védelem indoklása 4
2.3.1 Építészeti érték 4
2.3.2 Táj- és településképi érték 4
2.3.3 Történeti érték 4
2.3.4 Veszélyeztetettség 4
2.4 Értékvizsgálat 4
2.4.1 Beépítés, környezet 4
2.4.2 Történeti összefoglaló 4
2.4.3 Javaslat az örökségi érték kibontakoztatására 5
2.4.4 Javasolt védettség 5
2.4.5 Fotódokumentáció 5

Szeged, 2026. november hó

1. ELŐZMÉNYEK

1.1 Előzmények

A malom jelenlegi tulajdonosa tervbe vette az épület maradványainak állagmegóvását, egyes épületszerkezetek fokozatos rekonstrukcióját. Ezekhez a munkálatokhoz, illetve azok szakmai előkészítéséhez pályázati források felhasználása szükséges, amelyek megszerzésének lényegesen nagyobb esélye van a malom helyi védettség alá helyezése mellett. Mindezeken túl a malom tájképi, történeti, építészettörténeti értékei önmagukban is indokolják az emlék helyi védelmét.

1.2 Településkép védelmi rendelet

Bánd Község Önkormányzatának *12/2017. (XII.21.) sz. önkormányzati rendelete a településkép védelméről* (Tkr.) az alábbiakban határozza meg a helyi védelem célját:

„2.§ (1) A helyi védelem célja Bánd településképe és történelme szempontjából meghatározó építészeti örökség kiemelkedő értékű elemeinek védelme, a jellegzetes karakterének a jövő nemzedékek számára történő megóvása."

A helyi védettség alá helyezni javasolt épület védelme mindenben megfelel a fenti célrendszernek. A vizimalom a település építészet- és ipartörténetének jellegzetes emléke, karakteres tájformáló elem.

A Tkr. a helyi egyedi védelem feladatát az alábbiak szerint határozza meg:

„4.§ (1) A helyi védelem feladata különösen:
*a) a különleges oltalmat igénylő településszerkezeti, településképi, **táji, építészeti, néprajzi, településtörténeti**, régészeti, művészeti, **ipartörténeti** szempontból védelemre érdemes:*
(…)
*ab) épületegyüttesek, **épületek és épületrészek**, építmények, építményhez tartozó földrészlet és annak jellegzetes növényzete,*
(…)
továbbiakban együtt védett értékek – körének számbavétele és meghatározása, nyilvántartása, dokumentálása, megőrzése, megőriztetése és a lakossággal történő megismertetése.

*b) a védett értékek károsodásának megelőzése, fenntartásuk, illetve **megújulásuk elősegítése**."*

A helyi védettség alá helyezni javasolt épületek a korábbiak szerint mindenben megfelelnek a fenti meghatározásnak.

Az értékesnek tartott épületek, épületegyüttesek és egyéb objektumok védelmének kezdeményezéséről, annak módjáról, szükséges dokumentumairól és a kezdeményezésre jogosultakról a Tkr. az alábbiak szerint rendelkezik:

*„5.§ (1) A helyi védelem alá helyezést, illetve annak megszüntetését bármely **természetes**, jogi **személy**, jogi személyiség nélküli szervezet vagy hivatalból az önkormányzat kezdeményezheti, továbbá a településrendezési terv keretében készített örökségvédelmi hatástanulmány is javaslatot tehet.*
(2) A védelemre vonatkozó kezdeményezésnek tartalmaznia kell:
a) a védendő érték/terület megnevezését, szükség esetén körülhatárolását,

b) azonosító adatokat (területhatár, utca, házszám, helyrajzi szám, épület-, illetve telekrész, emelet, ajtó),
c) a védelem indoklását
d) értékvizsgálatot."

A kezdeményező és a jelen dokumentáció megfelelnek a fenti előírásoknak.

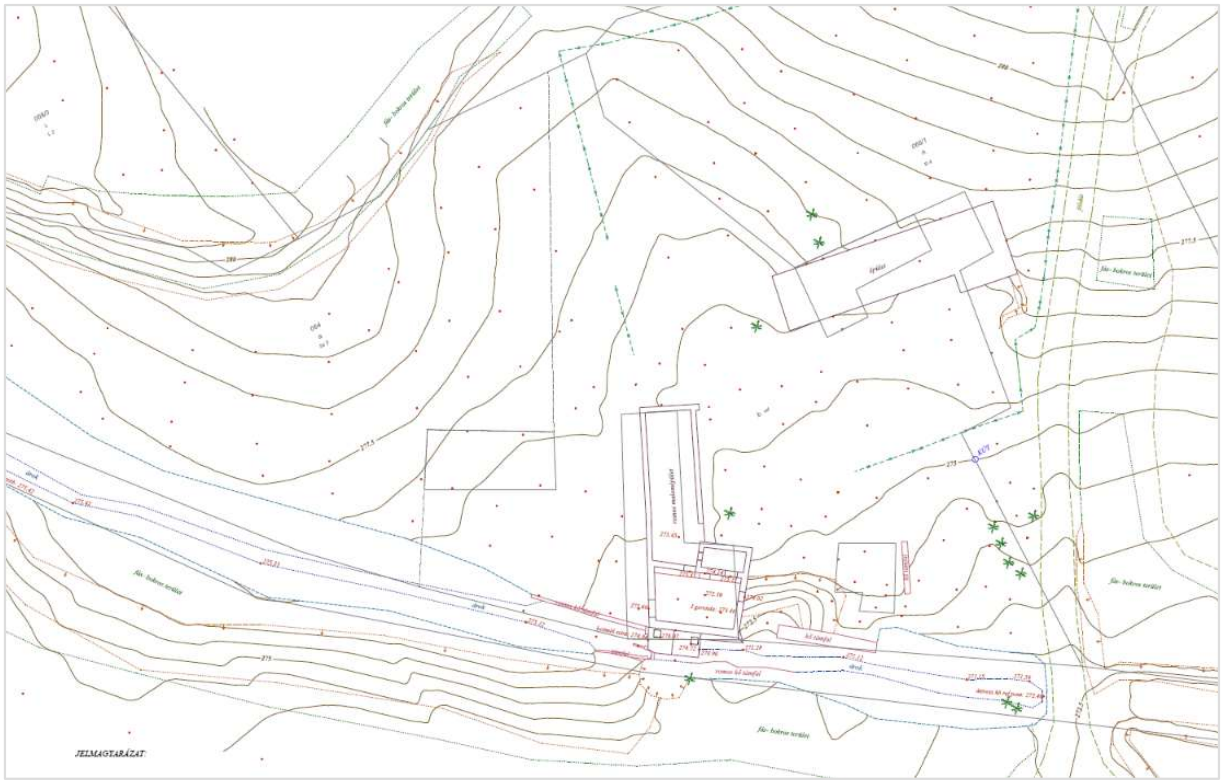
2. VÉDELEM KEZDEMÉNYEZÉSÉHEZ SZÜKSÉGES MELLÉKLETEK

2.1 A védendő érték megnevezése, körülhatárolása

A védendő érték megnevezése: Schőnig-malom (Széphegyi-malom, Nagy-malom)

A védendő értékek leírása:

Az L-alakú malomépület több periódusban épült, még álló XVIII. századi eredetű főfalai, melyekhez a malomcsatorna felől 1910 és 1939 között épült lapostetős turbinaház csatlakozik, benne a Francis-rendszerű turbina megmaradt szerkezeti elemeivel. A malom tartozékai a csatornameder két oldalán lévő vízi létesítmények (zúgó, zsilip).

A vízimalom maradványainak geodéziai felmérése

2.2 Azonosító adatok

Helyszín: Bánd, Külterület, hrsz.: 064

Tulajdonos: 8443 Erdősi Ferenc, Bánd, Petőfi utca 7.

Rendeltetése: vízimalom (jelenleg romos)

2.3 A védelem indoklása

A vonatkozó helyi jogszabályok célrendszerének való megfelelést az 1.2 fejezet igazolja.

2.3.1 Építészeti érték

A XVIII-XIX. századi eredetű malom kora jellegzetes épülettípusának képviselője, a hasonló objektumok a bakonyi falvak építészeti arculatának meghatározói voltak. Egykor több vízimalom is sorakozott a község határában, ezek száma azonban megfogyatkozott, ami a megmaradtak értékét növeli.

2.3.2 Táj- és településképi érték

A malom maradványait a Tájérték Kataszter (TÉKA) projekt vizsgálatai során karakteres, meghatározó tájképi elemként azonosították.

2.3.3 Történeti érték

A helyi védelemre javasolt malom a település ipartörténetének fontos emléke, amely több mint két évszázada kezdte meg működését és a XX. század közepéig szolgálta a környék lakosságát.

2.3.4 Veszélyeztetettség

A helyi védelemre javasolt épület hosszú időn keresztül használaton kívül állt, így ma igen rossz, romos állapotban van, állagmegóvása sürgető. A vizimalom megóvásához a védett értékek számára nyújtható pályázati források felhasználása szükséges. A fentiek miatt a rendkívül értékes épületek fennmaradását, építészeti értékeinek megőrzését a helyi védettség garantálhatná a jövő számára.

2.4 Értékvizsgálat

2.4.1 Beépítés, környezet

Bánd külterületén a Séd balpartján kiágazó csatorna mellett áll a malom, kiegészítő műszaki létesítményeinek maradványai a meder mindkét partján megtalálhatók. Beépítése szabadonálló, az udvar sarkában.

2.4.2 Történeti összefoglaló

Az I. katonai felmérés (1782-85) bándi szelvényén vélhetően az épület, vagy elődje szerepel. Egy 1830-as malomösszeírás kivonata szerint a Horváth uraság tulajdona, három felülcsapó kerékkel, a II. katonai felmérésen (1819-69) Steinbach-malom néven ábrázolják. Az 1857-es

kataszteri térképen már az épületszárnyak mai, L-alakú elrendezése látható, a malomtól nyugatra a mára eltűnt molnárlakkal. 1910-ben két felülcsapó kereke van, egyik őrlésre, másik deszkametszésre, ekkor Schönig Mihályé. A malmot 1910 és 1939 között korszerűsítik, kerekeit Francis-rendszerű turbinára cserélik. Az 1941-es felmérésen Széphegyi fűrész-malom néven szerepel, 1943-ban kerül Turcsányi Istvánné kezébe Papp Ferenctől és Sutter Bélától. A vízimalom vízjogi engedélyét 1967-ben vonták vissza, később gazdasági épületként hasznosították, majd gazdátlanná válva pusztulásnak indult. Jelenlegi tulajdonosa felújítását tervezi.

2.4.3 Javaslat az örökségi érték kibontakoztatására

A tető nélkül álló romos épület szerkezeti megerősítése, tetőzetének újjáépítése után teljes, vagy részleges rekonstrukcióra szorul. A felújítás, korszerűsítés nélkülözhetetlen előfeltétele az értékeit tiszteletben tartó hasznosítás megtalálása.

2.4.4 Javasolt védettség

Bánd Község Önkormányzatának a településkép védelméről szóló 12/2017. (XII.21.) sz. önkormányzati rendelete szerinti helyi egyedi védelem.

2.4.5 Fotódokumentáció

A malomépület a turbinaházzal

turbinaház hajtó oldal

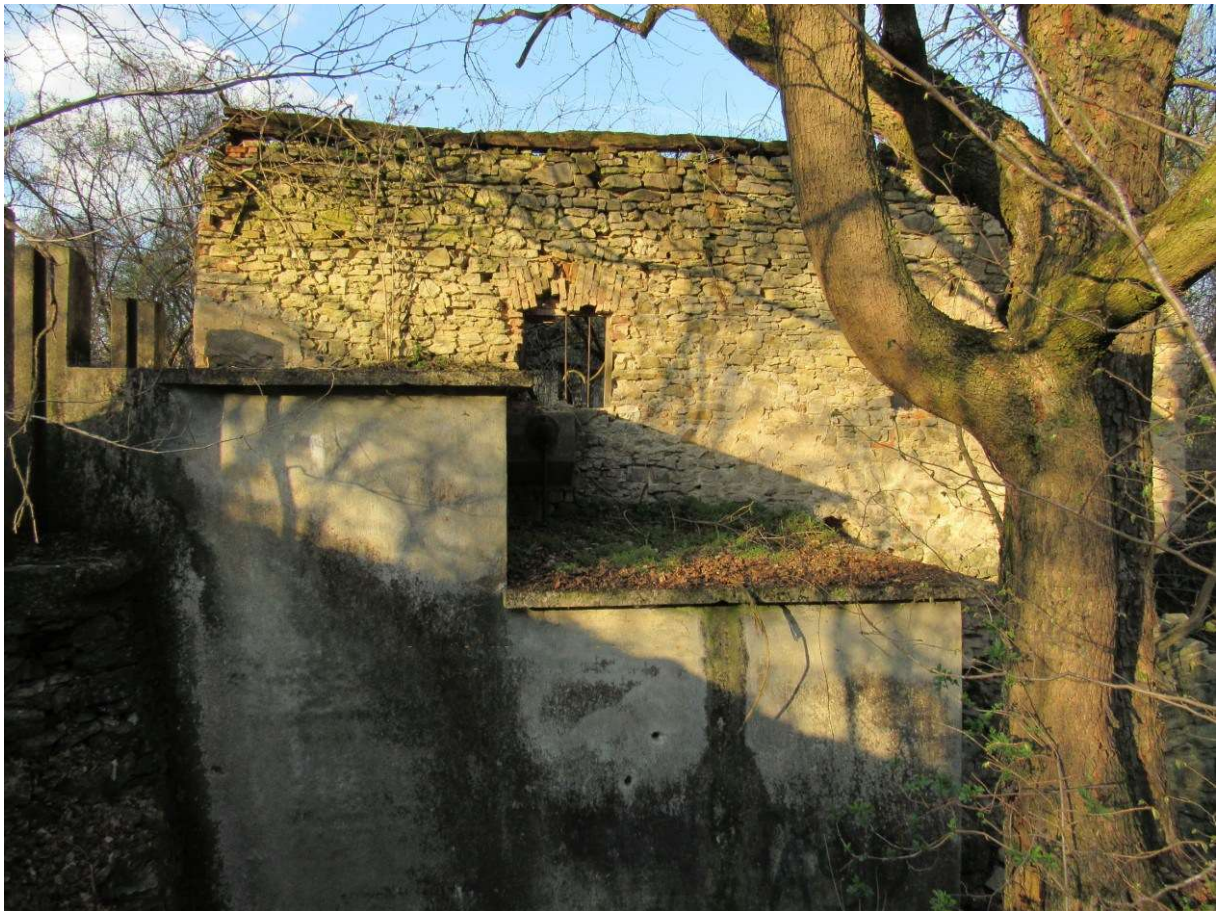
Turbina tengelyvég

a malomház belső tere

Malomépület keleti homlokzata az üzemi bejárattal

A zsilip, turbinaház és a malomépület déli homlokzata

a malom homlokzati részlete